

Åtstramning till Döds
David Stuckler & Sanjaj Basu
Natur och kultur
2014

David Stuckler, ekonom och folkhälsoforskare vid Oxfords Universitet och Sanjaj Basu, doktor i medicin och verksam vid Stanford Universitetet, undersökte hur olika val av ekonomisk politik i samband med ekonomiska kriser har påverkat folkhälsan de senaste 80 åren. I boken *Åtstramning till Döds* (2014) redovisas vad de kommit fram till. Jag tror att deras resultat för många läsare är en fråga om sunt förnuft: arbetslöshet och hemlöshet påverkar hälsan på ett negativt sätt och nedskärningar i vårdsystemet minskar människors möjlighet att få vård när detta betyder att de själva måste betala stora summor för den och/eller om väntetiderna blir orimliga. Författarna jämför hur olika regeringar har valt att hantera de ekonomiska kriserna som drabbat deras länder och hur dessa val har påverkat människors hälsa. De jämför hanteringen av den stora depressionen på 30-talet i USA med den postkommunistiska regimens politik i Ryssland, krisen i Östasien i slutet på 90-talet och den senaste finansiella krisen med främst Island och Grekland som exempel.

I tider av ekonomisk kris blir folk av med sina jobb. Regeringarna kan då välja mellan två alternativ. Antingen kan de skapa nya jobb inom den offentliga sektorn (institutioner som tar hand om vård, utbildning, bostadsbidrag, pensioner, arbetslöshetsersättning, o.s.v.) och därmed öka de offentliga utgifterna. Eller de kan välja att minska den gemensamma sektorns utgifter, d.v.s. satsa på åtstramningar. Argumenten för valet av tillvägagångssätt brukar vara likartade. I båda fallen hävdar man att åtgärderna kommer att leda till en snabbare återhämtning av ekonomin. I det första fallet genom att skapa nya arbetstillfällen, vilket också ökar skatteintäkterna som kommer staten till godo. I det andra fallet genom att spara pengar och höja "förtroendet" hos utländska investerare. I exempel efter exempel visar författarna att resultatet av deras undersökningar förblir sig likt - utan undantag. När regeringarna har valt att minska de offentliga utgifterna, d.v.s. att lägga mindre pengar på vård, bostadsbidrag o.s.v., har detta lett till en ökning av antalet självmord, kortare livslängd, ökad förekomst av hjärtattacker, ökning av drogmissbruk, ökning av infektionssjukdomar och ökning av kroniska sjukdomar när folk prioriterar bort inköp av dyra mediciner. Det kan variera mellan olika länder, men trenden är densamma. Dessutom har det visat sig att de länder som har valt en satsning på välfärden i stället för åtstramningar har återhämtat sig ekonomiskt snabbare. Med facit i handen, frågar sig författarna, hur är det möjligt att det fortfarande finns regeringar som, alla tillgängliga data till trots, fortsätter att insistera på nedskärningar av offentliga utgifter? Deras svar är intressant: det handlar om en ideologisk övertygelse om att det alltid är bättre att staten inte blandar sig i hur marknaden fungerar. Man är oförmogen att ta emot och acceptera fakta när man väl har bestämt. Man kan då inte längre föreställa sig att saker och ting skulle kunna vara bättre på ett annat sätt. Men det handlar förstås också om korrumperade politiker och små, men mäktiga grupper, däribland inte minst ägarna till banker och privata sjukförsäkringsbolag, som tjänar på kriserna.

Bland alla de exempel författarna tar upp är en jämförelse mellan Island och Grekland kanske den mest talande. Island hade en statskuld som uppgick till åtta gånger landets brutto nationalprodukt (BNP, summan av alla varor och tjänster som cirkulerar i ett land under ett år). I mars 2010 hölls en folkomröstning bland islänningar. 93 % av

befolkningen röstade för att inte betala bankernas skulder. Statens pengar gick åt till att utveckla välfärden och bygga upp ekonomin igen. Staten ökade sina utgifter och medborgarna kunde behålla sitt sociala skyddsnät. Man satsade på olika arbetsmarknadsprogram. Redan 2012 hade landets ekonomi vuxit med 3 % och arbetslösheten fallit under 5 % . Den finansiella krisen påverkade inte folkhälsan. Något annat hände i Grekland. Greklands skulder var 105 % av BNP 2007, d.v.s. väsentlig mindre än den isländska. Greklands regering valde att låna pengar från Internationella valutafonden IMF. Villkoret för att erhålla lån från fonden är alltid att staten minskar sina utgifter, vilket huvudsakligen sker genom sociala nedskärningar. År 2010 hade statskulden ökat till 143 % av BNP och till 165 % 2011. Det visade sig att de pengarna som Grekland lånade av IMF och av den Europeiska Centralbanken (ECB) inte gick till att förbättra landets ekonomi utan direkt till fordringsägarna (banker och låneinstitut) i Storbritannien, Frankrike, USA och Tyskland (som dessutom själv satsar på välfärden!), samma fordringsägare som hade bidragit till den grekiska krisens uppkomst. Arbetslösheten steg från 7 % till 17 % mellan 2008 och 2011. Bland ungdomar var siffran 19 % respektive 40 %. Man drog ner på välfärden, samtidigt som man ökade antalet poliser för att bättre kunna slå ner upprörda medborgares protester. 50 000 diabetiker fick inte råd att köpa insulin. Självorden ökade med 20 % mellan 2007 och 2009. Mellan januari och oktober 2011 ökade antalet missbrukare som smittades av HIV tiofalt.

I slutet av 2012 erkände IMF att åtstramningar faktiskt dämpar utvecklingstakten i ekonomier, försvårar arbetslösheten och minskar investerarnas förtroende. Men erkännandet betyder inget. Länder som Grekland, Spanien och England fortsätter med att riva ner välfärden. Åklagare i Storbritannien och Nederländerna har stämt den isländska staten i internationella domstolar eftersom de vill snabba på återbetalning av skulden. Men islänningarna är friska. De tar inte heller livet av sig lika ofta som grekerna.

Veronica Stoehrel
Professor i Medie- och kommunikationsvetenskap